

**MAVZU: INGLIZ, NEMIS VA O'ZBEK TILLARIDA MULTIMODAL IFODA
VOSITALARIDA VERBAL VA NOVERBAL SIGNALLAR O'RTASIDAGI
SEMANTIK UYG'UNLIK.**

Negmatova Madina

Qarshi xalqaro universiteti

“Filologiya va tillarni o'qitish”

kafedrası o'qituvchisi,

madina.negmatova1@gmail.com

ORCID: 0009-0000-1638-3569

UDK: 413.164=943.75

Oqila Kaxramonova

Qarshi Xalqaro Universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish (ingliz tili) 50-24-guruh talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz, nemis va o'zbek tillarida multimodal ifoda vositalarining kommunikatsiya va ta'lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Verbal va noverbal signallar o'rtasidagi semantik uyg'unlik masalasi yoritilib, multimodal muloqotda til, vizual tasvirlar, grafika, ovoz, intonatsiya, mimika va imo-ishoralarning o'zaro integratsiyasi ochib beriladi. Shuningdek, verbal va noverbal signallar o'rtasidagi uyg'unlikning auditoriya tomonidan axborotni qabul qilish jarayoniga ta'siri hamda ushbu uyg'unlik buzilganda yuzaga keladigan kommunikativ xatolar ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi. Maqolada multimodal ifoda vositalarining chet tillarini o'qitishdagi samaradorligi alohida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: multimodal ifoda, verbal va noverbal signallar, kommunikatsiya, mimika, imo-ishora, semiotika, modalitet, ta'lim jarayoni.

Аннотация

В данной статье анализируется роль мультимодальных средств выражения в процессе коммуникации и обучения на материале английского, немецкого и узбекского языков. Рассматривается проблема семантической согласованности между вербальными и невербальными сигналами, а также раскрывается взаимодействие языка, визуальных изображений, графики, звука, интонации, мимики и жестов в мультимодальной коммуникации. Особое внимание уделяется влиянию согласованности вербальных и невербальных средств на восприятие информации аудиторией и возможным коммуникативным ошибкам при нарушении данной согласованности. В статье также подчеркивается эффективность использования мультимодальных средств в обучении иностранным языкам.

Ключевые слова: мультимодальное выражение, вербальные и невербальные сигналы, коммуникация, мимика, жесты, семиотика, модальность, образовательный процесс.

Abstract

This article analyzes the role of multimodal means of expression in communication and education based on English, German, and Uzbek languages. The study focuses on the issue of semantic coherence between verbal and nonverbal signals and examines the integration of language, visual images, graphics, sound, intonation, facial expressions, and gestures in multimodal communication. Particular attention is paid to the impact of verbal and nonverbal alignment on audience perception and the communicative errors that may arise when this alignment is disrupted. The article also emphasizes the effectiveness of multimodal approaches in foreign language teaching.

Key words: multimodal expression, verbal and nonverbal signals, communication, facial expressions, gestures, semiotics, modality, educational process.

Kirish

XXI asrda kommunikatsiya jarayoni tubdan o'zgarib, axborotni uzatish shakllari an'anaviy og'zaki va yozma nutq doirasidan chiqib ketdi. Zamonaviy texnologiyalar

rivoji natijasida axborot bir vaqtning o'zida bir nechta modalitetlar orqali uzatilmoqda. Bunday yondashuv multimodal ifoda deb atalib, bugungi kunda nafaqat kundalik muloqotda, balki ilm-fan, ta'lim, ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalarda ham keng qo'llanilmoqda.

Multimodal ifoda axborotning mazmunini boyitadi, uning ta'sirchanligini oshiradi hamda auditoriya tomonidan tez va samarali qabul qilinishiga xizmat qiladi. Inson axborotni nafaqat eshitish orqali, balki ko'rish, kuzatish va his qilish orqali ham idrok etadi. Shu sababli verbal va noverbal signallarning o'zaro uyg'unligi muloqot jarayonining muhim omili hisoblanadi.

Ayniqsa chet tillarini o'qitish jarayonida multimodal vositalardan foydalanish o'quvchilarning tilni chuqurroq va samaraliroq o'zlashtirishiga yordam beradi. Ingliz, nemis va o'zbek tillarida multimodal ifodaning madaniy va tilga xos jihatlarini o'rganish esa ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Asosiy qism

Multimodal muloqot tushunchasi va uning mohiyati

Multimodal muloqot — bu axborotni bir vaqtning o'zida bir nechta ifoda kanallari orqali uzatish jarayonidir. Ushbu jarayonda verbal vositalar (og'zaki va yozma nutq) bilan bir qatorda noverbal signallar, ya'ni mimika, imo-ishora, tana harakatlari, intonatsiya, grafik tasvirlar va ranglar faol ishtirok etadi. Har bir modalitet o'ziga xos ma'no yukiga ega bo'lib, ular birgalikda qo'llanilganda semantik uyg'unlik yuzaga keladi.

Semantik uyg'unlik verbal va noverbal signallarning ma'no jihatidan bir-birini to'ldirishi va mustahkamlashi orqali namoyon bo'ladi. Agar ushbu uyg'unlik ta'minlansa, muloqot samarali kechadi, aks holda esa noto'g'ri talqinlar va kommunikativ xatolar yuzaga kelishi mumkin.

Multimodal tahlil va ijtimoiy semiotika. Multimodal ifoda vositalarini ilmiy jihatdan o'rganishda ijtimoiy semiotika muhim o'rin tutadi. Ushbu yo'nalishning yetakchi vakillaridan biri bo'lgan **Gunther Kress** multimodal ijtimoiy semiotika

nazariyasini ishlab chiqqan. Uning ta'kidlashicha, ma'no yaratish jarayoni faqat til bilan cheklanmaydi, balki vizual, audio va kinestetik elementlar orqali ham amalga oshiriladi.

Kressning fikricha, zamonaviy raqamli muhitda matn, rasm, dizayn, rang va joylashuv kabi omillar til bilan teng darajada ahamiyat kasb etadi. Masalan, slaydlar orqali berilgan vizual ma'lumot og'zaki nutq bilan uyg'unlashganda, axborot yanada tushunarli va esda qolarli bo'ladi.

Carey Jewitt va ta'limdagi multimodallik.

Carey Jewitt multimodal tahlilni ayniqsa ta'lim jarayoniga tatbiq etgan olimlardan biridir. Uning ilmiy qarashlariga ko'ra, ta'lim jarayoni hech qachon faqat og'zaki nutq orqali amalga oshirilmaydi. O'quvchi axborotni eshitish bilan birga ko'radi, kuzatadi, tahlil qiladi va amaliy faoliyat orqali mustahkamlaydi.

Jewitt ta'lim jarayonida verbal va noverbal signallar o'rtasidagi semantik uyg'unlikni muhim omil sifatida ko'rsatadi. Masalan, o'qituvchining nutqi, slaydlardagi tasvirlar, tana harakatlari va ovoz ohangi bir-biriga mos bo'lsa, dars samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Aksincha, ushbu elementlar o'rtasidagi nomutanosiblik o'quvchilarda chalkashlik va tushunmovchilikka olib keladi.

Imo-ishoralar va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlik.

Amerikalik olim **David McNeill** imo-ishoralar va tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ilmiy jihatdan asoslab bergan. Uning fikricha, imo-ishoralar so'zlovchining ichki fikrlash jarayonini aks ettiradi va nutq mazmunini to'ldiradi. Imo-ishoralar faqatgina bezak emas, balki mustaqil ma'no tashuvchi vosita hisoblanadi.

McNeillning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, inson nutqi va imo-ishoralari bir vaqtning o'zida shakllanadi. Shu sababli verbal va noverbal signallar o'rtasidagi uyg'unlik fikrning to'liq ifodalanishiga xizmat qiladi.

Ingliz, nemis va o'zbek tillarida multimodal ifoda.

Har bir til va madaniyatda noverbal signallar o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ingliz va nemis tillarida tana harakatlari nisbatan cheklangan va rasmiy xarakterga ega bo'lsa, o'zbek tilida mimika va imo-ishoralardan faolroq foydalaniladi. Bu holat

kommunikatsiya jarayonida multimodal ifodaning madaniy jihatdan farqlanishini ko'rsatadi.

Chet tillarini o'qitishda ushbu farqlarni hisobga olish muhim hisoblanadi. O'quvchilar nafaqat til birliklarini, balki ularning noverbal qo'llanilish xususiyatlarini ham o'zlashtirishlari lozim.

Ta'lim jarayonida multimodal ifodaning ahamiyati. Zamonaviy ta'lim tizimida video darslar, animatsiyalar, interaktiv platformalar va audiovizual materiallar keng qo'llanilmoqda. Ushbu vositalar multimodal ifodaning yorqin namunasidir. O'quvchilar axborotni ko'rish, eshitish va amaliy bajarish orqali o'zlashtiradilar, bu esa bilimni mustahkamlashga yordam beradi.

Multimodal yondashuv ayniqsa chet tillarini o'rganishda samarali bo'lib, tilni tabiiy muhitga yaqinlashtiradi va o'rganish jarayonini qiziqarli qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, multimodal ifoda vositalari zamonaviy kommunikatsiya va ta'lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Verbal va noverbal signallar o'rtasidagi semantik uyg'unlik axborotning mazmunini boyitadi, uning ta'sir kuchini oshiradi va auditoriyaning e'tiborini jalb etadi. Ta'lim jarayonida turli modalitetlardan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshirib, ta'lim sifatini yaxshilaydi.

Shu bois multimodal ifodani ilmiy jihatdan o'rganish va uni amaliyotda samarali qo'llash bugungi kunda dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kress, G., & van Leeuwen, T. *Multimodal Discourse*. London: Arnold, 2001.
2. McNeill, D. *Hand and Mind: What Gestures Reveal about Thought*. Chicago: University of Chicago Press, 1992.
3. Jewitt, C. *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis*. London & New York: Routledge, 2009.